

УДК: 316.45

DOI: 10.31673/2415-8089.2021.041619

Яременко С.А., к. філол. н., доцент
Присяжнюк Д.О., студентка
Державний університет телекомунікацій

ГРУПОВІ КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ

У роботі виокремлено соціально-психологічних виміри групової ідентичності та інших інтеграційних феноменів у контексті життєдіяльності соціальних інституцій. Досліджено поняття групової комунікації, розкрито теоретичні аспекти функціонування групової комунікації в системі соціальних комунікацій, проаналізовано структуру, функції, типи та форми організації групових комунікацій.

Ключові слова: *групова комунікація, типи комунікацій, соціальні інституції, масова комунікація, комунікація.*

Постановка проблеми. Останні десятиріччя характеризуються гострими дискусіями про природу та функції масових комунікацій, характер та глибину їхнього впливу на суспільство й окремі соціальні групи. При цьому постулати побутового дискурсу суттєво відрізняються від наукового. Зокрема, учені дотримуються типових уявлень про всеилля масової комунікації, інші погляди артикулюють політики, частина бізнесменів та більшість журналістів. Розбіжності в поглядах продиктовані різними методологічними підходами до вивчення комунікаційних процесів. Однак ці відмінності виникають також через слабку розробленість основних дефініцій. Традиційно розмитим є зміст терміна «інформація», класифікація та форми її існування. По-різному розуміється й сутність процесу комунікації та її цілей.

Теорія комунікації відіграє вагомую роль у сучасному житті. Вона дає можливість пояснити процеси масової комунікації, які набули особливого значення в процесі глобалізації (глобалізація не могла б здійснюватися без масової комунікації).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дискутивним до сьогодні залишається назва та предмет самої науки про комунікації. На думку Д. П. Гаври, вона повинна охоплювати: загальну теорію комунікації, міжособистісну й ділову комунікації, теорію масової комунікації, теорію організаційної комунікації, комунікаційний менеджмент, історію комунікацій, методи комунікаційних досліджень, теорію крос-культурних комунікацій, теорію вербальної і візуальної комунікацій, комунікативні дослідження, міжнародні та глобальні комунікації, теорію віртуальних комунікацій ті інші. [2, 12]

Відомий дослідник теорії комунікації М. А. Василик пропонує називати науку про комунікації комунікологією (хоча сам термін з'явився ще на початку 1980 рр. в книзі Е. Уйтмора «Медіаамерика. Форма, зміст і вплив масових комунікацій»), визначити її як науку про місце і роль комунікацій у суспільстві, про комунікаційні системи, структури і процеси, закономірності їх розвитку і функціонування. Центральними аспектами цієї науки, на думку вченого, мають бути пояснення комунікативної природи соціальної реальності; визначення механізму комунікативних зв'язків, комунікативної взаємодії в різних комунікативних системах, структурах і процесах; з'ясування суті «комунікативних систем», механізму і закономірностей їх самоорганізації, впорядкування й еволюції; проблема структуризації комунікативних систем у суспільстві; визначення місця і ролі комунікації в суспільстві; визначення і характеристика основних етапів розвитку комунікацій; концептуальні підходи, основні теорії та моделі комунікацій; форми, рівні і види комунікацій та інше [1, 5].

Проблеми групових комунікацій широко розглядалися у працях вітчизняних та закордонних учених. Спроби розробити загальну методологію процесу масової комунікації спостерігаємо в працях Г. Лассвелла, Г. МакЛюена, Ю. Хабермаса, В. Шрамма, О. Алексєєва, Н. Костенко, Г. Почепцова, В. Різуна та багатьох інших. Дослідники виходили з різних уявлень про сутність комунікації, процес сприйняття інформації людиною, закономірності формування суспільної думки. Варто зазначити, що більшість учених, які займалися цими важливими, досі не вирішеними питаннями, були соціологами, філософами, психологами. Частина авторів просто ототожнювали спілкування і взаємодію, інтерпретуючи і те й інше як комунікацію у вузькому сенсі слова (тобто як обмін інформацією), інші розглядали відносини між взаємодією і спілкуванням як співвідношення форми процесу і його змісту. Іноді вирізняли взаємопов'язане, але самостійне існування спілкування як комунікацію і взаємодію як інтеракцію. Частина цих суджень породжена термінологічними труднощами, зокрема тим, що поняття «комунікація» вживається то у вузькому, то в широкому сенсі.

Метою статті є розкриття поняття, функцій, рис та особливостей групових комунікацій як складника соціальних комунікацій в контексті розвитку інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Комунікація – це явище, досліджуване багатьма науками, зокрема соціологією, психологією, політологією, теорією комунікації. На думку багатьох дослідників, комунікація - це процес передачі інформації, ідей, емоцій, навичок тощо вербальними чи невербальними (у вигляді символів, картин, графіки та ін.) методами. Словники визначають форми комунікації як історично складені форми виробництва та поширення соціальної інформації, які залежать від суспільних відносин, рівня економічного, технічного і культурного розвитку суспільства, структури влади і форм управління.

Види комунікації класифікують виходячи з контексту, в якому вона здійснюється. Відповідно до цього критерію найчастіше виділяють міжособистісну, групову та масову комунікації. Масова комунікація – це ретельна форма комунікації, яка здійснюється на основі використання технічних засобів і охоплює велику кількість вірогідних адресатів, реципієнтів, оскільки пов'язана з передачею соціальної інформації, що зорієнтована на великі групи людей. Вона, як правило, здійснюється в інституційній формі – її комунікаторами є певні установи та організації (видавництва, агентства, служби ПР тощо).

Міжособистісна комунікація - це безпосередній, «обличчям до обличчя» контакт людей. Така комунікація передбачає психологічну близькість партнерів, наявність розуміння і співпереживання. У міжособистісній комунікації виокремлюють три взаємозалежні складові: комунікативну, перцептивну й інтерактивну. Комунікативна сторона міжособистісної комунікації полягає в обміні інформацією між партнерами по спілкуванню, передачі й прийомі думок, почуттів, передачі інформації, що містить знання про предмет і об'єкт дійсності. Інтерактивна сторона міжособистісної комунікації (від слова «інтеракція» - взаємодія) полягає в обміні діями між взаємоконтактуючими сторонами (наприклад, питання - відповідь, прохання - відмова або згода). Перцептивна сторона міжособистісної комунікації зачіпає процес сприйняття і розуміння людьми одне одного (з урахуванням особистісних установок, особливостей емоційної сфери, і світогляду людини), формування певних міжособистісних відносин [3, 28].

Спілкування в «малих групах» (кількість з членів можлива від 3 до 30 осіб) - це групові комунікації. У групових комунікаціях продовжують діяти закономірності, властиві міжособистісній комунікації, проте, виникають і специфічні для такого типу спілкування феномени, до яких належать: лідерство і керівництво групою (процес міжособистісного впливу); стимулювання групи (націлювання на виконання визначених завдань); процес прийняття групового рішення, тобто обговорення значимих для групи проблем, де відбувається з'ясування позицій, оцінка проблеми, пошук і вироблення загального групового рішення; структура комунікації групи, тобто сукупність позицій членів групи щодо отримання й зберігання значимої для групи інформації. Тобто, групова комунікація – це

форма комунікації, у якій хоча б одним суб'єктом комунікації є соціальна група. Групова комунікація в соціальному середовищі достатньо поширена. Вона існує в діяльності працівників будь-яких соціальних установ чи організацій. Наприклад, прес-секретар мера міста проводить прес-конференцію або брифінг для журналістів, відділ зв'язків з громадськістю – роботу з колективами підрозділів фірми, презентацію фірми, крамниці, день відкритих дверей у навчальному закладі, екскурсію для школярів або студентів та ін.

На думку дослідників, комунікативні процеси в становленні групи проходять чотири стадії: 1) стадія формування (виділення лідера, постановка завдань, визначення правил спілкування), 2) стадія протесту (конфлікт індивідів і підгруп, несприйняття лідера й установок), 3) стадія становлення (поява стабільної структури групи, її норм, взаємна притирка у спілкуванні членів), 4) стадія співпраці (подолання міжособистісних непорозумінь, вирішення спільних завдань). Процес формування групи відбувається в діалозі між особистістю й іншою особою, або - особистістю і сукупністю особистостей, якщо колектив уже склався і в нього вливається новий член. Основа формування групи - взаємна поступка, де формується консенсуальна сфера інтересів і вчинків[4, 121].

До обов'язкових ознак малих груп відносять: 1) взаємини і комунікація між членами (взаємини не обов'язково бувають позитивні, вони можуть бути конкурентними і ворожими); 2) загальновизнані для членів інтереси і завдання (без комунікації спільні цілі не формують групи, наприклад, натовп на автобусній зупинці); 3) загальноприйнята для членів система цінностей і норм поведінки (статут караульної чи гарнізонної служби, моральний кодекс будівника комунізму); 4) вироблений членами групи набір поведінкових ролей і моделей комунікативної поведінки в певній ситуації (наприклад, на зборах: голова, секретар, президія та ін.), ці ролі можуть змінюватися з часом, розвитком члена групи як особистості: просування по службі, функції дитини в сім'ї; 5) розподіл і прийняття певних ролей в рамках групи: кожен з членів має певний статус (лідер – член групи, керівник - підлеглий, викладач - студент); 6) роль і функції кожного члена групи можуть підтримуватися додатково вербальними і невербальними маркерами (пан президент, ваша величність, товариш генерал, колега тощо.).

Основні форми організації комунікації в соціальній групі: 1) утворюється в певний час за встановленістю або домовленістю між людьми (прийняття статуту; загальні збори членів колективу); 2) виробляються формально структуровані взаємини між особами (генеральний директор - комерційний директор - директор з реклами та маркетингу - головний бухгалтер - начальник дослідного відділу і т. п. - співробітник, дилер, менеджер); 3) організація має встановлені цілі й завдання (статут підприємства, виробництво товарів, отримання прибутку, дохід акціонерів, дохід керівників, навчання і т. д.); 4) розподіл праці між членами і групами осіб (виробництво - керівництво - продаж - інновація); 5) діяльність членів організації координується в рамках загальних зусиль (плановий відділ, відділ ПР); 6) форми управління матеріальними і людськими ресурсами (адміністрація, відділ кадрів, відділ піарменеджменту, технічний відділ). Тобто, форми організації комунікації в колективі повинні бути спрямовані на досягнення найбільшої ефективної співпраці в межах виконання поставлених завдань.

Висновки. В цілому комунікація - це тканина, з якої в сучасному світі формуються різні форми взаємодії. Саме комунікація перетворює людину як біологічний організм на усвідомленого індивіда. Вона створює групи - малі та великі, формує соціальні інституції. Комунікація визначає суспільство. Поза комунікативними процесами неможлива людина як суспільна істота і неможливе суспільство як соціальне середовище. Комунікація одночасно з цим розуміється як простір, в який людина занурена все своє життя. Будь-який процес у людському суспільстві, будь-яка взаємодія людини з іншими соціальними суб'єктами і не тільки з ними може бути інтерпретована як комунікація. Тому в роботі предметом ґрунтовного наукового аналізу стали особливості становлення, функціонування та форми групових комунікацій, закономірності їх прояву в межах певного соціального мікросередовища.

Список використаної літератури

1. Василик М.А. Наука о коммуникации или теория коммуникации? К проблеме теоретической идентификации. *Актуальные проблемы теории коммуникации: Сборник научных трудов*. СПб.: Изд-во СПбГПУ, 2004. С. 4-11. URL: http://www.russcomm.ru/rca_biblio/v/vasilik.shtml
2. Гавра Д. П. Основы теории коммуникации: учебник для академического бакалавриата. 2-е изд., испр. и доп. М.: Издательство Юрайт, 2016. 282 с.
3. Психологія групової ідентичності: закономірності становлення : монографія. К.: Міленіум, 2014. 250с.
4. Почепцов Г.Г. Від покемонів до гібридних війн: нові комунікативні технології XXI століття. Київ: Києво-Могилянська академія, 2017. 257 с.

REFERENCES

1. Vasylyk M.A. (2004). Nauka o kommunykatsyy uly teoryia kommunykatsyy? K probleme teoreticheskoi ydentyfikatsyy [Communication science or communication theory? On the problem of theoretical identification]. *Actual problems of communication theory: Collection of scientific works*. SPb. : Izd-vo SPbGPU, 4-11. Retrieved from: http://www.russcomm.ru/rca_biblio/v/vasilik.shtml
2. Gavra D.P. (2016). Osnovy teorii komunikatsii: uchebnik dlya akademicheskogo bakalavriata. [Fundamentals of Communication Theory: A Textbook for Academic Bachelor's Degrees]. 2nd ed., Ed. and ext. M. : Yurayt Publishing House.
3. Gornostay PP, Lishchynska OA (2014). Psykholohiia hrupovoi identychnosti: zakonomirnosti stanovlennia : monohrafiia Psychology of group identity: laws of formation: monograph. K. : Millennium.
4. Pocheptsov GG (2017). Vid pokemoniv do hibrydnykh viin: novi komunikatyvni tekhnolohii XXI stolittia [From Pokemon to hybrid wars: new communication technologies of the XXI century]. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy.

ЯРЕМЕНКО СВЕТЛАНА АНДРЕЕВНА, ПРИСЯЖНЮК ДІАНА АЛЕКСАНДРОВНА. ГРУППОВЫЕ КОММУНИКАЦИИ В СИСТЕМЕ СОЦИАЛЬНЫХ ИНСТИТУЦИЙ. В работе выделены социально-психологические измерения групповой идентичности и других интеграционных феноменов в контексте жизнедеятельности социальных институций. Исследованы понятия групповой коммуникации, раскрыты теоретические аспекты функционирования групповой коммуникации в системе социальных коммуникаций, проанализирована структура, функции, типы и формы организации групповых коммуникаций.

Ключевые слова: групповая коммуникация, типы коммуникаций, социальные институты, массовая коммуникация, коммуникация.

YAREMENKO SVETLANA ANDREEVNA, PRISYAZHNYUK DIANA ALEXANDROVNA. GROUP COMMUNICATIONS IN THE SYSTEM OF SOCIAL INSTITUTIONS. The paper highlights the socio-psychological dimensions of group identity and other integration phenomena in the context of social institutions. The concept of group communication is studied, the theoretical aspects of the functioning of group communication in the system of social communications are revealed, the structure, functions, types and forms of organization of group communications are analyzed.

Key words: group communication, types of communication, social institutions, mass communication, communication.